

О. Є. Карпенко
Дрогобицький державний
педагогічний університет

ПІДГОТОВКА ПЕДАГОГІВ ДЛЯ СОС-ДИТЯЧИХ МІСТЕЧОК В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ АВСТРІЇ

У статті висвітлено діяльність соціально-педагогічного інституту в м. Іннсбрук, коледжу сімейної педагогіки в м. Вельс щодо підготовки та підвищення кваліфікації СОС-матерів, їх роль у вивченні та узагальненні психолого-педагогічних засад виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-сиріт, соціальних сиріт, популяризації концепції Г. Гмайнера у країнах світу. Проаналізовано програми підвищення кваліфікації СОС-матерів, СОС-батьків та їхніх помічниць, присвячені проблемі попередження і подолання конфліктів.

Ключові слова: соціально-педагогічний інститут, м. Іннсбрук, коледж сімейної педагогіки, м. Вельс, СОС-дитячі містечка, діти-сироти, опіка, Герман Гмайнер.

Постановка проблеми. Просвітницька діяльність Г. Гмайнера, пов'язана із заснуванням та діяльністю SOS-Kinderdorf International (1964), сьогодні слугує зразком для національних асоціацій. Вона координує будівництво нових СОС-дитячих містечок у світі та піклується про них, пропагує педагогічні ідеї Г. Гмайнера, основні засади діяльності СОС-дитячих містечок, подає соціальні імпульси в інших країнах, організовує курси для сімей, опікунів та працівників, на яких обговорюються проблеми виховання дітей, способи вирішення конфліктних ситуацій, форми і методи опіки над дітьми в різних типах сімей. Сьогодні реалізуються проекти «Дитинство і юність у СОС-дитячих містечках», «Дитинство і молодь», «Спостереження за долями вихованців», «Довідник СОС-матері».

Поширенням ідей СОС-дитячих містечок серед громадськості, підготовкою та підвищенням кваліфікації їх працівників, науковим обґрунтуванням, вивченням та узагальненням психолого-педагогічних засад виховання дітей, позбавлених батьківського піклування, дітей-сиріт, соціальних сиріт, популяризацією концепції Г. Гмайнера у країнах світу займаються соціально-педагогічний інститут, коледж сімейної педагогіки в м. Вельс. Їхні співробітники працюють у Відні, Іннсбруку, Вельсі або безпосередньо в Асоціаціях СОС-дитячого містечка.

Аналіз актуальних досліджень. Тенденції міжнародного досвіду опіки дітей, висвітлюючи СОС-дитяче містечко як одну із форм їхньої соціально-педагогічної підтримки, розкриває Л. Скрипник. Правову основу договору про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу аналізує В. Євко. Принципи та закономірності процесу фахової психолого-педагогічної підготовки матерів-вихователюк сімейних дитячих будинків у системі СОС-дитячих містечок висвітлює О. Власова. Педагогічний

менеджмент у SOS-Kinderdorf Австрії, окремі аспекти професіоналізації SOS-матерів у країнах Європи висвітлює автор в опублікованих раніше статтях [2], [3]. Вивчення та аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчили, що проблема підготовки педагогів для СОС-дитячих містечок у діяльності освітніх установ Австрії не знайшло достатнього відображення.

Мета статті – висвітлити діяльність соціально-педагогічного інституту в м. Іннсбрук й коледжу сімейної педагогіки у м. Вельс у підготовці та підвищенні кваліфікації СОС-матерів, їх роль у популяризації педагогічних ідей Германа Гмайнера (1919–1986) у країнах світу.

Виклад основного матеріалу. Зацікавлення українських дослідників педагогічними ідеями Г. Гмайнера зумовлене сучасними проблемами соціального сирітства, а також аргументацією та їхнім розв'язанням у післявоєнний період. «Розглядаючи той чи інший факт, подію, явище чи персоналію в історико-педагогічному процесі, – підкреслює О. Сухомлинська, – ми аналізуємо їх у єдності існуючих на той час реалій, і не лише педагогічних, а й політичних, соціальних, ідеологічних, особистісно-індивідуальних, які в сукупності були притаманні досліджуваному періоду й більшою чи меншою мірою впливали на педагогічні явища. В історико-педагогічному дослідженні має простежуватися розвиток проблеми, що розглядається, її головні ідеї, систематизуватися універсальні освітньо-виховні принципи і правила» [1, 39].

Аналіз німецькомовної літератури та вивчення досвіду роботи SOS-Kinderdorf під час перебування в Австрії упродовж 2009–2010 н. р. дали змогу вивчити діяльність освітніх установ щодо підготовки педагогів для СОС-дитячих містечок, популяризації ними ідеї Г. Гмайнера в кінці ХХ – на початку ХХІ ст.

Соціально-педагогічний інститут в Іннсбруку, створений у 1964 р., є науковим і консультаційним центром СОС-дитячого містечка. Цей освітній заклад працює над удосконаленням загальних положень, стандартів та програм СОС-дитячого містечка, має на меті розвиток і підвищення кваліфікації персоналу, надання йому необхідної допомоги, проведення наукових досліджень. У центрі провідних психолого-терапевтичних завдань інституту перебуває практична робота з дітьми та молоддю в СОС-дитячому містечку, висококваліфіковані поради СОС-матерям щодо питань виховання.

Соціально-педагогічний інститут досліджує теоретичну й практичну педагогічну діяльність СОС-дитячого містечка, зокрема в таких напрямках: повернення дитини в біологічну сім'ю, надання помічниць СОС-матері, психотерапія у СОС-дитячому містечку, навчання та підвищення кваліфікації СОС-матерів та їхніх помічниць, професійна допомога їм із метою поліпшення

умов життя соціально занедбаних дітей, молоді та їх сімей. Крім того, заклад розробляє практичні дослідницькі проекти в різних аспектах діяльності СОС-дитячого містечка, проводить аналіз середовища й документації, надає пропозиції щодо перспектив розвитку СОС-дитячого містечка, а також забезпечує наукове опрацювання актуальних педагогічних і психологічних тем, приймає рішення щодо подальшого розвитку СОС-дитячого містечка, а також спільно з управлінням у справах неповнолітніх регулярно організовує численні наукові конференції та симпозиуми [4, 88].

Співробітники інституту відповідають за розвиток загальних принципів, стандартів і завдань теорії та практики виховання дітей у СОС-дитячому містечку. Це сприяє поліпшенню якості сімейної, соціальної, психологічної, терапевтичної та олігофрено-педагогічної роботи в напрямках СОС-дитячого містечка: супровід прийому дітей та молоді; розробка стандартів, узгодження дати надходження коштів; розробка і супровід проектів; психологічний і психотерапевтичний супровід дітей і молоді; узгодження з питань попередження, сімейної і соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю; наукові дослідження, спостереження, нововведення тощо; робота з громадськістю; навчання і підвищення кваліфікації педагогічного персоналу тощо. До речі, завдання плануються, аналізуються і розвиваються спільно з практиками.

У 1970 р. СОС-дитячі містечка у містах Дорнбірн, Імст та Нусдорф-Дебант звернулися до Соціально-педагогічного інституту з проханням надати їм кваліфікованих психологів. У 1977 р. аналогічні звернення надійшли із СОС-дитячих містечок в Альтмюнстері та Зеєкірхені, у 1978 – Моосбурзі, у 1984 – Штубінзі, у 1987 – Пінкафельді [4, 91]. В Іннсбруку були започатковані психолого-педагогічні консультцентри, які діяли тільки у визначені дні. Сьогодні в кожному австрійському СОС-дитячому містечку психологічна та терапевтична опіка триває протягом цілого тижня.

У лютому 1993 р. організовано департамент освіти, який займався соціально-терапевтичними, психологічними та психотерапевтичними питаннями. Ця ділянка роботи була доручена працівникам п'яти відділів (у т.ч. Соціально-педагогічному інституту, який раніше мав у структурі широкий психолого-терапевтичний відділ. Згодом він отримав назву «Психоло-терапевтична служба», основними завданнями якої є діагностика, опіка, терапія).

Коледж сімейної педагогіки у Вельсі, створений у 1999 р., є навчальним закладом, який підпорядковується Асоціації СОС-дитячого містечка Австрії, що спеціалізується на професійній підготовці майбутніх СОС-матерів, СОС-батьків та їхніх помічниць, на супроводі дітей і молоді у формі підготовки

до майбутньої професії та підвищення кваліфікації. Програма підвищення кваліфікації складається на кожен навчальний рік і охоплює актуальні проблеми життєдіяльності СОС-дитячих містечок, підготовку СОС-матерів до роботи з дітьми тощо. Так, програма на 2009/2010 н. р. передбачала проведення 38 семінарів, із яких п'ять присвячено проблемі попередження й подолання конфліктів [5]. Проаналізуємо їх детальніше.

Семінар на тему «Систематичне управління конфліктними ситуаціями. Конфлікт як шанс» (Іннсбрук, 23–25 вересня 2009 р.) передбачав обговорення таких питань: значення конфлікту для розвитку дитини; професійний менеджмент помилок; класична модель подолання конфлікту – систематичне втручання; менеджер конфлікту як учасник, посередник, ведучий (модератор); планування розв'язання конфлікту в командах та організаціях. Учасники конфлікту на свій розсуд сприяють його збереженню, ескалації чи розв'язанню через їхні відносини, спілкування, ставлення до конфлікту та його оцінку. Увага в основному зверталася на співпрацівників та керівників, які хочуть уникнути протистояння, та тих осіб, які цікавляться конструктивним мисленням.

Семінар, проведений 23–25 листопада 2009 р. у Бадені, («І тоді це вже ескалація...») присвячений темі розширення конфлікту (ескалація від конфліктів та можливостей їх деескалації). Програма заходу передбачала висвітлення таких питань: теорія конфлікту та ескалації як засіб практичної допомоги; культура конфлікту з організаціями; динаміка конфлікту в групах; можливості деескалаційного втручання; аналіз життєвих ситуацій. Зазначалося, що в роботі з дітьми проблема ескалації конфлікту є надзвичайно актуальною. Його нарощування може «тривати» протягом довгого періоду чи виникнути раптово, неочікувано. Іноді учасники не можуть з'ясувати, чому так власне відбувається. Деякі реагують войовниче, інші – толерантно, а більшість учасників відчувають сумнівний страх перед виникненням чергового конфлікту. Учасники семінару детально розглядали проблеми: Як я особисто поведжуся в конфліктній ситуації? Що спричиняє її ескалацію? Як поведуться члени команди / організації в разі ескалації конфлікту? Які дії зумовлюють деескалацію конфлікту? Загалом, ішлося про ставлення окремих членів організації чи усієї команди працівників до розширення конфлікту. Усвідомлення загрози ескалації конфлікту дає нам змогу уникнути її (чи попередити її) [6, 28].

Нова програма подолання конфліктів для дітей була представлена у Вельсі 19–21 квітня 2010 р. на семінарі «Я це осилю...» (проблемноорієнтована програма для дітей). Ця програма, укладена Б. Фурманом у Фінляндії та перекладена десятима мовами, допомагає

дітям вивчити способи подолання проблем і усунення складних відносин. Вона ґрунтується на переконанні, що проблеми дітей розглядаються в усіх випадках як уміння, яких можна навчити та вдосконалити. Розв'язання проблеми починається з того, що спочатку дорослі без дітей чітко відмежовують можливі проблемні ситуації і тоді шукають способи, за допомогою яких можна навчити дітей їх розв'язувати. Згодом фахівці спільно з дітьми обговорюють, які саме методи вони хочуть вивчати, на які погоджуються, з якого способу хочуть розпочати. Програма «Я це осилю» – спрямована на формування самовпевненості в дітей. «Я це осилю» нікого не звинувачує (ні батьків, ні дітей), а пропонує батькам стати активними учасниками навчального процесу. Батьки спільно з дітьми шукають способи виходу із проблемної ситуації, вивчають доступні матеріали, а також мають можливість отримати допомогу протягом реалізації спільного навчального процесу. «Я це осилю» – програма, що насамперед передбачає допомогу дітям (з боку батьків, учителів, вихователів, радників та ін.), розвиток їхньої творчості, фантазії та бажання вчитися. На цьому семінарі представлено теоретичну основу та практичне значення програми для професійної допомоги молоді, школі, психіатрії дітей і молоді, для їхнього працевлаштування.

10–12 травня 2010 р. проведено семінар на тему «Агресивні відносини юних» у Відні. Войовниче налаштована поведінка молодої людини завдає їй великої психічної та фізичної шкоди. Форми прояву молодіжної агресії різнобічні. Це ушкодження тіла, надзвичайно напружені, загострені відносини, наркоманія, самогубство. Зазначений семінар пропонував педагогічним кадрам посередництво на психологічній основі, страхування при оцінці ступеня небезпеки конфлікту, опрацювання можливостей фахового втручання в нього. У семінарі взяли участь відомі педагоги, які обговорювали такі питання: основні психологічні відомості про агресію, її форми, стадії, чинники, значення; ступінь небезпеки; можливості втручання; саморегуляційні засоби, професійна дистанція. Попри теоретичну частину наводилися практичні приклади та досвід учасників щодо практичного опрацювання проблем семінару [6, 19].

Заключним етапом цієї програми був семінар на тему «Я вихований – я виховую» власний досвід та нова орієнтація» (Іннсбрук, 6–9 жовтня 2010 р.). Як зазначено в програмі, саме особисті досвіди виховання є неусвідомленою рушійною силою педагогічного процесу. Особливо це виявляється в стресових ситуаціях, коли вихователі (вчителі, батьки, соціальні педагоги...) подають перед тим «давно відому» модель розв'язання та обстоюють ідеї, які вони просто не хочуть практично реалізовувати, узгоджуючи мрії та

увалення з реальністю (за допомогою невідомої інформації чи найновіших фактів). Власні педагогічні думки та дії необхідно по-новому оцінити та позбавитися від колишнього догматичного мислення за допомогою традиційних шаблонів. На семінарі продемонстровано різноманітні творчі методи групової роботи, приклади із гештальтпедагогіки та систематичної педагогіки, з біографічного аналізу життя тощо.

Висновки. Отже, діяльність соціально-педагогічного інституту в Іннсбруку й коледжу сімейної педагогіки у Вельсі спрямована на підготовку СОС-матерів, популяризацію, аналіз та розвиток ідеї СОС-дитячого містечка, розробку концепції для забезпечення якості його роботи, додаткових підготовчих програм, консультацій, участь у підготовці і проведенні навчальних курсів, основу яких складають педагогічні ідеї Г. Гмайнера. Провідними формами її діяльності є семінари, метою яких є підвищення кваліфікації СОС-матерів, працівників СОС-дитячих містечок та ін. (наприклад, «Досвід проведення роботи» та проект експериментального дослідження), зустрічі, конференції, міжкультурні зібрання та обмін спеціалістами.

До перспективної тематики подальших наукових розвідок необхідно віднести питання морального виховання молоді у СОС-дитячому містечку німецькомовних країн, освітню концепцію Г. Гмайнера в Азії та Африці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинська О. Історія педагогіки як наука і навчальний предмет : актуальні проблеми / Ольга Сухомлинська // Шлях освіти. – 2003. – № 1. – С. 39–43.
2. Чепіль О. Педагогічний менеджмент у SOS-Kinderdorf Австрії / Ореста Чепіль // Педагогічний альманах : зб. наук. праць. – Херсон : РІПО, 2010. – Вип. 5. – С. 197–202.
3. Чепіль О. Професіоналізація SOS-матерів у країнах Європи / Ореста Чепіль // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Вип. 26. – К. : ВІКНУ, 2010. – С. 347–352.
4. Einführungskurs für neue Mitarbeiter. – Innsbruck : SOS-KD. Inter., 1976. – S. 88–92.
5. Programm 2009 / 2010 : Ausbildung Weiterbildung / Hrgs. Wolfgang Laskowski. – Wels : Colleg für Familien Pädagogik, 2009. – 90 s.
6. SOS-Intern. – München. – 2009. – Dezember. – № 126. – 60 s.
7. SOS-Kinderdorf-Forum. SOS-KD. Inter. – 2009. – № 38/39. – S. 19–24.
www.ichschaffs.com.

РЕЗЮМЕ

О. Е. Карпенко. Подготовка педагогов для СОС-детских деревень в образовательных учреждениях Австрии.

В статье отражена деятельность социально-педагогического института в г. Иннсбрук, колледжа семейной педагогики в г. Вельс по подготовке и повышению квалификации СОС-матерей, их роль в изучении и обобщении психолого-педагогических основ воспитания детей, лишенных родительской опеки, детей-сирот, социальных сирот, популяризации концепции Г. Гмайнер в странах мира. Проанализированы программы повышения квалификации СОС-матерей, СОС-отцов и их помощниц, посвященных проблеме профилактики и преодоления конфликтов.

Ключевые слова: *социально-педагогический институт, г. Иннсбрук, колледж семейной педагогики, г. Вельс, СОС-детские деревни, дети-сироты, опека, Герман Гмайнер.*

SUMMARY

O. Karpenko. The preparation of teachers for SOS Children's Villages in the educational institutions of Austria.

The article highlights the activities of the Institute of Social Pedagogy in Innsbruck, the College of Family Education in Wels on training and skills of the SOS mothers, their role in the study and summing up of psychological and pedagogical principles of children deprived of parental care, orphans, social orphans, promoting the concept of H. Gmeiner in the world. Programs of professional training of SOS-mothers, SOS-fathers and their helpers, aimed at the problem of preventing and overcoming conflicts are analyzed.

Key words: *the Institute of Social Pedagogy, Innsbruck, the College of Family Education, Wels, SOS Children's Villages, orphans, care, Hermann Gmeiner.*